

लोक सेवा आयोगले सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू समक्ष पेश गरेको
उनान्साठीऔं वार्षिक प्रतिवेदन सम्बन्धी
प्रेस विज्ञप्ती

(२०७५ साल असोज २५ गते, बिहीबार)

नेपालको संविधानको धारा २९४ को व्यवस्थाबाट वार्षिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्ने सुविधा प्राप्त भए बमोजिम मिति २०७५ असोज २५ गते बिहीबारका दिन सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू समक्ष २०७४ साल श्रावण देखि २०७५ साल आषाढ मसान्तसम्म आयोगबाट सम्पादित काम कारवाहीहरू समेटिएको उनन्साठीऔं वार्षिक प्रतिवेदन पेश गरिएको छ। वि.सं. २०१६ सालमा आयोगको पहिलो प्रतिवेदन प्रस्तुत भएको थियो। आयोगका वर्तमान पदाधिकारीहरूको नियुक्तिपछिको यो चौथो प्रतिवेदन हो। प्रतिवेदनमा प्रशासनिक र वित्तीय स्थिति, परीक्षण प्रविधि, शैक्षिक योग्यता र पाठ्यक्रम सम्बन्धी भए-गरेका कामहरू, विज्ञापन र दरखास्तसम्बन्धी विवरण, परीक्षासम्बन्धी विवरण, अन्तर्वार्ता र सिफारिससम्बन्धी विवरण, समावेशी पदपूर्तिसम्बन्धी विश्लेषणात्मक तालिकाहरू, परामर्श र उजूरी सम्बन्धमा भएका निर्णयहरू, सुरक्षा निकाय तथा संगठित संस्थाको पदपूर्ति सम्बन्धमा आयोगबाट भएका कामहरू, सांगठनिक सुधार र नवप्रवर्तनीय कदमहरूलाई अलग-अलग परिच्छेदहरूमा समेटिएको छ। यस बाहेक आयोगको ऐतिहासिक विकासक्रम र यस क्रममा यस संस्थाले भोगेका राम्रा, नराम्रा घटनाक्रमहरू, वि.सं. २००७ सालदेखिका नेपालमा जारी संविधानहरूले आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकारमा गरेको व्यवस्थाको सम्बन्धमा छुट्टै परिच्छेदमा उल्लेख गरिएको छ। नेपालको सबैभन्दा पुरानो संवैधानिक निकायको इतिहास विस्मृतिमा नजाओस् भन्ने उद्देश्यले ऐतिहासिक विकासक्रम समेत समावेश गरिएको छ।

आयोगले प्रतिवेदन अवधिमा गरेका मुख्य सुधारात्मक र सिर्जनात्मक कार्यहरू:

- एउटै पाठ्यक्रम भएका विभिन्न समूहका पदका परीक्षाहरू एउटै प्रश्नपत्रबाट एकै दिन सञ्चालन गर्नेगरी एकीकृत परीक्षा प्रणाली लागू गरिएको छ।
- उत्तरपुस्तिका परीक्षण प्रणालीलाई थप विश्वसनीय बनाउन सहसचिव/उपसचिव वा सो सरहका प्राविधिक पदहरूका उत्तरपुस्तिकाहरूको समेत दुईजना विज्ञवाट अलग-अलग दोहोरो परीक्षण गर्ने विधि कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ।
- क्षमतामा आधारित (Competency Based) छनौट प्रणाली Assessment Center Methodology का विभिन्न औजार प्रयोग गर्ने क्रममा In Basket Exercise लागू गर्ने तर्फ तयारी पूरा भएको छ।
- महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको Revenue Management Information System (RMIS) सँग आयोगको अनलाईन प्रणालीलाई आवद्ध गरी दरखास्त दस्तुर संकलनमा e-Payment प्रणालीको प्रारम्भिक सुरुवात गरिएको छ भने अनलाईन भुक्तानी प्रणाली पूर्ण रूपमा लागू गर्ने तर्फ कार्य अगाडि बढेको छ।
- आयोगको अनलाईन प्रणाली मार्फत पदपूर्तिका सम्पूर्ण चरणहरूलाई क्रमशः स्वचालित (Automated) बनाउने तर्फ आयोग निरन्तर लागि परेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को अवधिमा आयोगबाट सम्पादन भएका कार्य सम्बन्धि सार तथ्यहरू:

- संघीय राज्य संरचना अनुरूप व्यवस्थित गर्ने गरी आयोगले आफ्नो संगठन संरचनालाई परिमार्जन गरेको छ। २०७५ श्रावण १ गतेदेखि आयोग मातहत रहेका बुटवल र जलेश्वर कार्यालयलाई रा.प. प्रथम श्रेणीको कार्यालय रहने गरी स्तरोन्नति गरिएको छ।
- केन्द्रिय कार्यालय र मातहतका कार्यालयहरूमा गरी कुल ३ सय ९९ कर्मचारीहरू आयोगको कार्यसम्पादनमा संलग्न रहेका छन्।
- प्रतिवेदन अवधिमा नेपाल स्वास्थ्य सेवाका अधिकृतस्तर ५ पद र सहायकस्तर ४ पद, नेपाल शिक्षा सेवाको अधिकृतस्तर १ पद र सहायकस्तर १ पद तथा नेपाल व्यवस्थापिका संसद सेवाको सहायकस्तर १ पद गरी विभिन्न १२ वटा पदका नयाँ पाठ्यक्रम निर्माण भएका छन्। त्यस्तै विभिन्न सेवाका अधिकृतस्तर र सहायकस्तर गरी ११ वटा पाठ्यक्रमहरू परिमार्जन गरिएको छ।
- यस अवधिमा कुल ५ हजार ९ सय ७० पदको लागि १ हजार २ सय ४ बटा विज्ञापन/सूचनाहरू प्रकाशन गरिएको छ, जस अन्तर्गत समावेशी प्रतियोगिता तर्फ कुल १ हजार ८ सय ७ पदका लागि विज्ञापन भएका थिए।

- आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा कुल दरखास्त संख्या ८६,१६८ मात्र रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा आयोगमा कुल ५ लाख ६७ हजार ८ सय ५३ दरखास्त प्राप्त भएको हुँदा गत १० वर्षको अवधिमा दरखास्तको संख्या करीव ६ गुणाले वृद्धि भएको देखिन्छ। गत आर्थिक वर्षको तुलनामा भने यस वर्ष दरखास्त संख्यामा ३३ प्रतिशतले कमी भएको छ। नेपाल वन सेवा तर्फका श्रेणीविहीन पदहरूमा समेत गत वर्ष विज्ञापन भएको हुँदा दरखास्त संख्या बढी देखिएको हो।
- गत वर्ष जस्तै यस वर्ष पनि खरिदार पदमा सबैभन्दा बढी (१ लाख ४६ हजार ४ सय ७६) दरखास्त परेका छन्। यस्तै गरी बढी दरखास्त परेका अन्य पदहरूमा क्रमशः नायब सुब्बा, अ.हे.व., अ.न.मी., शाखा अधिकृत लगायत रहेका छन्। धेरै दरखास्त पर्ने पदहरू मध्ये प्रतिपद औसत दरखास्त धेरै रहेका पदहरूमा विद्यालय निरीक्षक (३९९), नायब प्राविधिक सहायक (३५४) नायब सुब्बा (३०८), खरिदार (२११) लगायत रहेका छन्।
- उम्मेदवारको स्थायी ठेगानाका आधारमा प्रदेश नं. २ बाट कुल दरखास्तको २५ प्रतिशत दरखास्त प्राप्त भएका छन्। यस अवधिमा सबैभन्दा बढी दरखास्त पर्ने पाँच जिल्लाहरूमा क्रमशः सप्तरी, धनुषा, सिरहा, सर्लाही, महोत्तरी र रौतहट रहेका छन् भने सबैभन्दा कम दरखास्त परेका जिल्लाहरूमा मनाङ, मुस्ताङ, रसुवा, डोल्पा र मुगु जिल्ला रहेका छन्।
- गत वर्ष जस्तै यस अवधिमा पनि सबैभन्दा बढी संख्यामा २१-२५ वर्ष उमेर समूहका उम्मेदवार (३८%) ले दरखास्त दिएका छन्। दरखास्त दिने उम्मेदवारको औषत उमेर २६ वर्ष रहेको छ।
- यस अवधिमा भएका विज्ञापन मध्ये १ सय १ वटा विज्ञापनहरूमा कुनैपनि दरखास्त परेनन्। यस्ता विज्ञापन मध्ये ६५ वटा आन्तरिक प्रतियोगिता, १ वटा खुला प्रतियोगिता र ३५ वटा समावेशी प्रतियोगिता तर्फका विज्ञापन रहेका छन्।
- प्रतिवेदन अवधिमा परीक्षा सञ्चालनका लागि विज्ञहरू मार्फत कुल ५ हजार ८ सय ३६ प्रश्नपत्र निर्माण गराईएको थियो।
- प्रकाशित विज्ञापन मध्ये १ सय ९३ पदका लागि गरिएका विभिन्न १ सय १४ वटा विज्ञापनबाट कुनै पनि उम्मेदवार उत्तीर्ण हुन सकेनन्। त्यस्तै २ सय ७२ पदका लागि भएका विभिन्न विज्ञापनहरूमा माग भएभन्दा न्यून संख्यामा (१ सय ३८ जना) उम्मेदवार मात्र उत्तीर्ण भएका छन्।
- आयोगबाट सञ्चालित परीक्षाहरूमा अनियमितता गर्ने १ सय ३८ उम्मेदवारहरूलाई विभिन्न किसिमका कारवाही गरिएको छ, जसमा २७ जना महिला र १ सय ११ जना पुरुष रहेका छन्।
- प्रतिवेदन अवधिमा कुल ७ हजार ७ सय १८ जना उम्मेदवारहरूलाई स्थायी नियुक्तिका लागि सिफारिस गरिएको छ, जसमा महिला २ हजार ४ सय ६५ (३२%) र पुरुष ५ हजार २ सय ५३ (६८%) रहेका छन्। यस वर्ष पनि सिफारिस हुने उम्मेदवारहरूको औसत उमेर २७ वर्ष नै रहेको छ।
- स्थायी ठेगानाका आधारमा यस अवधिमा प्रदेश नं. २ बाट सबैभन्दा धेरै १ हजार ५ सय ६९ जना (२०%) उम्मेदवार सिफारिस भएका छन्। सबैभन्दा बढी उम्मेदवार सिफारिस हुने पाँच जिल्लामा क्रमशः सर्लाही, जुम्ला, गुल्मी, धनुषा, सप्तरी र रूकुम तथा सबैभन्दा कम उम्मेदवार सिफारिस हुने जिल्लामा क्रमशः मुस्ताङ, रसुवा, डोल्पा, सोलुखुम्बु र तेह्रथुम रहेका छन्। मनाङ जिल्लाबाट कुनैपनि उम्मेदवार सिफारिस भएनन्।
- आ.व. २०७३/७४ का विज्ञापनबाट प्रतिवेदन अवधि आ.व. २०७४/७५ मा समावेशी प्रतियोगिता तर्फ कुल ३ हजार २ सय ४४ जना (कुल सिफारिसको ४२%) उम्मेदवार सिफारिस भएका छन्।
- गत ८ वर्षको अवधिमा कुल ४१ हजार ६८ जना उम्मेदवार स्थायी नियुक्तिका लागि सिफारिस भएकोमा विभिन्न ६ समावेशी समूहका विज्ञापनमा जम्मा १६ हजार ९ सय ३९ जना उम्मेदवारहरू सिफारिस भएका छन्। समावेशी समूहका उम्मेदवारहरू खुलातर्फका विज्ञापनहरूबाट समेत उल्लेख्य संख्यामा सिफारिस भएका छन्।
- आयोगबाट यस अवधिमा कमचारी सेवाका शर्त शर्त सम्बन्धी कानून लगायतका विषयमा विभिन्न २२ वटा परामर्शहरू दिईएको छ। त्यस्तै अधिकृतस्तरका पदमा बहुवा समितिले गरेका सिफारिसहरू उपर आयोगमा ८८ वटा उजुरी प्राप्त भएकोमा उक्त मध्ये १६ वटा निर्णयहरू संशोधन गर्ने गरी परामर्श प्रदान गरिएको छ। त्यस्तै जिल्लास्तरका बहुवा समितिबाट सहायकस्तर पदमा भएका बहुवा सम्बन्धमा परेका १५ वटा उजुरी उपर आयोगबाट प्रत्यायोजित अधिकार अनुरूप तत्कालिन क्षेत्रीय प्रशासक र प्रदेशका प्रमुख सचिवबाट ७ वटा निर्णयहरू संशोधन भएका छन्।

- कुल ९२ वटा संगठित संस्थाहरूमा लोक सेवा आयोगको प्रतिनिधित्व रहेको छ । प्रतिवेदन अवधिमा सुरक्षा निकाय र संगठित संस्थाका गरी कुल ४१ वटा निकायका १ हजार ६ सय ७१ विज्ञापनबाट १६ हजार ५० पदसंख्याको पदपूर्तिका लागि विज्ञापन प्रकाशन गर्ने सहमति प्रदान गरिएको छ ।
- सुरक्षा निकाय तथा संगठित संस्था तर्फका विज्ञापनमा कुल ३ लाख ६९ हजार ८ सय ५७ दरखास्त सम्बन्धित निकायमै संकलन भएका छन् । उक्त विज्ञापनका लागि आयोगबाट लिईएका लिखित परीक्षाहरूमा कुल १ लाख ५९ हजार ४ सय २६ जना उम्मेदवार सम्मिलित भएका छन्, जसमध्ये ४० प्रतिशत महिला र ६० प्रतिशत पुरुष रहेका छन् । उक्त मध्ये, यस अवधिमा कुल १ हजार २० वटा लिखित परीक्षाका नतिजाहरू प्रकाशन गरिएको छ ।
- प्रतिवेदन अवधिमा आयोगको कार्यसम्पादनका लागि ७५ करोड ८२ लाख बजेट खर्च भएको छ भने १४ करोड राजस्व संकलन भएको छ ।
- सार्वजनिक सेवाका लागि दक्ष मानव संसाधन सिफारिस गर्ने प्रमुख कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न गर्न सहयोग पुर्याउने मुख्य उद्देश्यका साथ आयोगले आफ्नो त्रिवर्षीय रणनीतिक योजना (२०७५/७६-२०७७/७८) कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

आयोगका गत विगतका प्रतिवेदनमा नेपाल सरकारलाई दिईएका सुझाव कार्यान्वयनको स्थिति समीक्षा गरी यस प्रतिवेदनमा अलग्गै परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ । आयोगको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने विषयहरूमा आयोगसँग परामर्श नै नलिईएका विषय एवं आयोगबाट दिईएका परामर्शको अनादर गरिएकोमा आयोगको गम्भीर ध्यानाकर्षण भएका विषयहरूमा सरकार गम्भीर बन्ने अपेक्षा सहित प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएको छ । केही महत्वपूर्ण नीतिगत विषयहरूमा यस प्रतिवेदन मार्फत नेपाल सरकारलाई सुझावहरू दिईएको छ । उक्त सुझावहरूलाई गम्भीरतापूर्वक लिई नीति निर्माण एवं कानून तर्जुमा हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

लोक सेवा आयोग यथास्थितिबाट मुक्त भई आफूलाई समयानुकूल रूपान्तरण गर्दै जान प्रयासरत छ । यसका लागि निरन्तर सुधारका प्रयास र अभ्यासहरू भइरहेका छन् । "निष्पक्षताको जगमा उत्कृष्टता; सुरक्षाको कवचमा नवीन प्रविधि; योग्यताको आधार भित्र नवीन परीक्षण विधि" आयोगको गन्तव्य हुनेछ । यसका लागि सक्षमता केन्द्रित योग्यताका मानकहरू विकास गर्ने, उत्कृष्ट युवाहरूको सार्वजनिक सेवामा आकर्षण बढाउने हाम्रा भावी लक्षहरू हुनेछन् । आयोगको गौरवशाली इतिहासमा जनविश्वासको ईटा थप्दै आफूलाई विश्वस्तरको योग्यता परीक्षण केन्द्रको रूपमा स्थापित गराउने तर्फ आयोग अथक प्रयासरत छ ।

(किरण राज शर्मा)

सहसचिव एवं प्रवक्ता